

Kronikk sendt Aftenposten 15. desember, refusert 20. desember 2013:

Hva vil Norge i Antarktis?

Den 14. januar 1939 - for (nøyaktig) 75 år siden – vedtok den norske regjering å annektere den delen av Sydpolkontinentet som senere skulle få navnet Dronning Maud Land. Dermed var en ny provins til landet lagt, i tillegg til de to små antarktiske øyene som Norge allerede fra før av hadde annektert – Bouvetøya og Peter I Øy. Et trekk ved anneksjonsbeslutningen var at områdets utstrekning sydover mot polpunktet ikke ble klart definert. Dette skyldtes behovet for å markere norsk ikke-anerkjennelse av det såkalte "sektorprinsippet" for etablering av suverenitet i polarområder, - dengang en viktig prinsipiell sak, men i dag nærmest en kuriositet.

De norske landnåm i Antarktis i mellomkrigstiden er stundom blitt fremstilt som uttrykk for norsk "polarimperialisme", motivert av nasjonale prestisjehensyn. Dette er et énsidig og langt på vei historieløst syn. Norges anneksjoner må først og fremst forstås i lys av hvalfangsten i Sydishavet, som på denne tiden spilte en stor og viktig rolle i vår nasjonaløkonomi. Bakgrunnen for anneksjonene var en høyst reell frykt for at denne næringen skulle bli skadelidende eller utelukket fra fangstfeltene som følge av andre lands suverenitetskrav. Norge valgte likevel i det lengste å føre en forsiktig og tilbakeholden kurs. Omslaget kom da en tysk ekspedisjon var på vei mot Antarktis med formål å gjøre krav på det området som norske ekspedisjoner hadde utforsket og kartlagt. Regjeringen forstod at det måtte handles raskt og resolutt, og den 14. januar 1939 var anneksjonen et faktum.

Da 2. verdenskrig brøt ut senere samme år, fikk både Norge og verden forøvrig andre ting å tenke på. Det skulle senere gå mange år før Norge skulle følge opp anneksjonen på en måte som kunne antyde hvilke hensikter man egentlig hadde hatt med kravet. Selv om hensynet til hvalfangstnæringen hadde vært den motiverende faktor, kom det annekterte området aldri til å bli gitt noen praktisk anvendelse i dette øyemed – dette så meget mer som den norske hvalfangsten i Sydishavet etterhvert skulle bli kraftig trappet ned og til slutt (1967) bli helt utfaset.

Smått om senn begynte imidlertid norske myndigheter å overveie hva man burde gjøre med landets nyeste og sydligste provins, - spesielt med henblikk på spørsmålet om eventuelle norske tiltak i fall det skulle bli fremsatt nye krav fra andre land. Blant annet ble spørsmålet reist om formalisering av det annekterte territoriets forhold til Kongeriket – m.a.o. dets statsrettslige stilling. Fortgang i denne saken inntraff likevel ikke før det ble klart at et stortilt internasjonalt forskningsprosjekt – Det Internasjonale Geofysiske År (IGY 1957-58) ville medføre omfattende nærvær av vitenskapelige ekspedisjoner fra mange land på iskontinentet, inkludert innenfor det norske kravsområdet. Resultatet ble at Stortinget 21. juni 1957 vedtok en lovendring som innebar at den såkalte "bilandsloven" (Lov av 27. februar 1930 om Bouvetøya og Peter I Øy) også skulle omfatte det området som var blitt annektert i 1939, og som det i mellomtiden var blitt vanlig å omtale som "Dronning Maud Land". Dermed fikk også dette enorme området – som i prinsippet omfatter henimot 3 mill. km² -

offisiell status som norsk "biland" – drøye 18 år etter at området var blitt underlagt norsk suverenitet. Hva betegnelsen "biland" angår, betyr denne at Norges tre antarktiske besittelser – Bouvetøya, Peter I Øy og Dronning Maud Land – er undergitt norsk suverenitet, men utgjør ikke noen del av selve Kongeriket (og vil derfor f.eks. kunne avhendes uten at dette kommer i strid med Grunnloven, som fastslår at Riket er "udelelig").

Antarktistraktaten, som ble fremforhandlet i 1959 og trådte i kraft i 1961, innebar en vesentlig endring i de rettslige rammebetingelsene for Norges og andres lands politikk og virksomhet forøvrig i Antarktis. Traktaten, som omfatter alt område syd for 60° S. (dvs. inkludert Dronning Maud Land og Peter I Øy, men ikke Bouvetøya, som ligger lengre nord), medførte blant annet – og kort fortalt - at de til dels kompliserte og kontroversielle spørsmålene om suverenitetskrav ble "lagt på is". Traktaten slo uttrykkelig fast at de ulike lands territoriale krav hverken ble anerkjent eller avvist. Man ble rett og slett enige om å være uenige, samtidig som det var enighet om at ingen nye krav eller utvidelser av eksisterende krav skulle fremmes.

For Norge kom Antarktistraktaten meget beleilig: Med sine anneksjoner i syd hadde Norge pådratt seg et markeringsbehov – behovet for å vise oss selv og andre at vi tok våre krav alvorlig, og gjennom handling synliggjøre vår seriøsitet som polarnasjon og internasjonal aktør. Med Antarktistraktaten på plass var noe av presset i så måte fjernet. Norge kunne slappe av i forvissningen om at vår posisjon i Antarktis ikke stod overfor noen umiddelbare trusler eller utfordringer.

Eller kunne vi egentlig det? Traktaten gav ikke bare et pusterom med hensyn til suverenitetsspørsmålene, den påla også traktatpartene konkrete, omfattende og kostbare arbeidsoppgaver – fremfor alt knyttet til de forskningsvitenskapelige samarbeidsvirksomhetene. Var dette en side ved traktaten som skulle bli en inspirasjon til fornyet og forsterket aktivitet? Hvordan Norge senere har taklet disse utfordringene – som i praksis dreier seg om ressursprioriteringer mht. antarktisk forskningsvirksomhet – har opp gjennom årene vært et stadig tilbakevendende spørsmål, som i dag er mer aktuelt enn noensinne. Det er ikke tvil om at vår forskningsinnsats i Antarktis må styrkes betydelig om Norge fortsatt skal hevde seg som polarnasjon i fremste rekke.

Det kan samtidig være grunn til å rette et kritisk blick på hvordan arven fra 1939 forvaltes i dag, på bakgrunn av de siste årtiers utvikling innen internasjonal havrett. "Grunnloven" i så måte er FNs Havrettskonvensjon av 1982. Havrettskonvensjonen er et dynamisk instrument, som på verdensbasis har gitt rom for fremveksten av nye jurisdiksjons- og grensemønstre til havs og på havbunnen. Det er en utvikling som også har relevans for spørsmålet om etablering av maritime grenser i Antarktis – det være seg for territorialfarvann, økonomiske soner eller for de respektive kontinentalsokkelområder. Hensett til Antarktistraktatens bestemmelser har de landene som tidligere hadde fremmet suverenitetskrav i Antarktis (inkl. Norge), hittil utvist tilbakeholdenhet i så måte. Enkelte land har imidlertid fremlagt dokumentasjon på utstrekningen av kontinentalsokkelen ved sine respektive kravsområder for FNs Kontinentalsokkelkommisjon. Dette gjelder bl.a. Australia (2004) og Norge (2009). For Norges vedkommende gjaldt dette både Bouvetøya - som ligger utenfor Antarktistraktatens

virkeområde - og Dronning Maud Land, som ligger innenfor. Av hensyn til Antarktissamarbeidet bad Norge Kommisjonen om ikke å behandle dokumentasjonen som gjaldt Dronning Maud Land. For Bouvetøya ble imidlertid dokumentasjonen fremlagt til behandling på vanlig måte, og et første møte mellom en norsk embetsdelegasjon og Kommisjonen fant sted i november 2013 (vil bli fulgt opp med nytt møte 3.-7. mars 2014). Det ligger dermed an til at det innen rimelig fremtid vil bli etablert et definert sokkelområde under ubestridt norsk suverenitet omkring Bouvetøya.

Norge har imidlertid hittil ikke – til tross for at Havrettskonvensjonen gir anledning til det – etablert noen 200 n. miles eksklusiv økonomisk sone rundt Bouvetøya. Utviklingen med hensyn til høstingen av de verdifulle fiskeressursene (særlig krill og tannfisk) i disse havområdene – en virksomhet hvor fartøyer fra mange fjerntliggende land er aktive – tilsier at dette er en sak som norske myndigheter snarlig bør vurdere. Samtidig verserer forlydender om planer fra miljøpolitisk hold om å erklære farvannene rundt Bouvetøya for et marint verneområde (såkalt MPA). Her er det behov for avklaring av hva som skal være offisiell norsk politikk.

En etablering av maritime grenser for Dronning Maud Land er et tiltak som norske myndigheter – ut ifra en streng fortolkning av Antarktistraktaten – trolig vil avstå fra. En eventuell norsk presisering av hvordan formuleringene i annekasjonsbeslutningen av 1939 vedrørende Dronning Maud Lands avgrensning sydover – frem mot polpunktet – skal forstås, må derimot anses å være overmoden og vel så det.